

Robi Kroflič

Alternative v zasnovah predšolske
institucionalne vzgoje

Reggio Emilia – pedagogika poslušanja
Celovit induktivni vzgojni pristop
Vzgoja preko umetniške izkušnje

Trije novi modeli vzgoje, ki izhajajo iz podobe kompetentnega otroka

- vsi izhajajo iz podobe bogatega otroka, njihov cilj je razvijanje zmožnosti za samostojno učenje
- v procesu vzgoje poudarjajo pomen različnih dejavnosti
- v vsakem od njih je specifična tudi vloga vzgojiteljice
- štirje elementi (cilj, pojmovanje vzgojnih dejavnikov, podoba otroka in vloga odraslega) tvorijo katerikoli celovit vzgojni pristop (teorijo)

- Pedagogika poslušanja
- Celovit induktivni vzgojni pristop
- Podpora razvoju prosocialnosti in moralnosti preko umetniškega doživetja
(Aristotelovo pojmovanje estetske izkušnje kot mimesis)

Ključni viri

- Pedagogika poslušanja

- [Etična in politična dimenzija projekta Reggio Emilia](#). V: Devjak, Tatjana (ur.), Batistič-Zorec, Marcela (ur.), Vogrinc, Janez (ur.), Skubic, Darija (ur.), Berčnik, Sanja (ur.). *Pedagoški koncept Reggio Emilia in Kurikulum za vrtce : podobnosti v različnosti*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, 2010, str. 11-66.
- [Umetniški jeziki kot osrednji medij pedagogike poslušanja : Reggio Emilia - nova paradigma predšolske vzgoje ali zgolj metodična inovacija?](#). V: Devjak Tatjana (ur.), Batistič-Zorec Marcela (ur.). *Pristop Reggio Emilia - izziv za slovenske vrtce : zbornik zaključne konference - priročnik za dobro prakso*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, 2011, str. 51-65.

- Celovit induktivni vzgojni pristop

- *Kulturno žlahtenje najmlajših : razvoj identitete otrok v prostoru in času preko raznovrstnih umetniških dejavnosti*, v souredništvu z Darjo Štirn Koren, Petro Štirn Koren in Anito Jug, Ljubljana: Vrtec Vodmat, 2010. http://982.gvs.arnes.si/joomla/images/pdf-ji/kulturnozlahtenjenajmlajasih_zaiten.pdf

- Vzgoja preko umetnosti

- [Vzgojna vrednost estetske izkušnje](#). *Sodobna pedagogika*, 2007, letn. 58, št. 3, str. 12-30.
- [Zagovor likovne umetnosti v postmodernem razumevanju humanistične izobrazbe](#). V: Frelih, Č. in Muhovič, J. (ur.). *Likovno, vizualno : eseji o likovni in vizualni umetnosti*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, 2012, str. 59-74.
- [Pripoznanje zmožnega otroka in ontološki angažma v dialogu - pogoj participacije in vzgoje za aktivno državljanstvo](#). V: Taštanoska, Tanja (ur.), Amnā, Erik. *Zbornik prispevkov*. Ljubljana: Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost, kulturo in šport, 2013, str. 53-57. [POVEZAVA NA: http://www.zrss.si/sidro/files/SIDRO2013-zbornik.pdf](http://www.zrss.si/sidro/files/SIDRO2013-zbornik.pdf).

Pedagogika poslušanja

- na pristop Reggio Emilia lahko gledamo kot na eno najbolj prepoznavnih metodičnih inovacij na področju predšolske vzgoje v drugi polovici dvajsetega stoletja, ki je na to področje vnesla vrsto novih konceptov in metodičnih rešitev:
 - spremenjeno podobo otroka kot bogatega bitja in njegovo aktivno participacijo v procesih učenja
 - demokratično organizacijsko zasnovo vodenja vrtca
 - inovativno pedagoško dokumentacijo
 - metodični poudarek na projektnem delu v malih skupinah in raziskovalnem učenju
 - učenje preko umetniške izkušnje
 - pogajalski kurikulum

- ali kot na paradigmatsko celovit vzgojnoizobraževalni pristop, ki temelji na dveh, med seboj prepletenih pedagoških inovacijah z univerzalnim teoretskim pomenom:
 - na ideji pedagogike poslušanja, ki v svoji večplastnosti (ontološka, epistemološka, etična, politična in razvojno psihološka dimenzija) ponuja enega najprepričljivejših vzgojno teoretskih konceptov, ki so nastali na podlagi dialoških etik in lokalnih politik postmoderne
 - na pomenu umetniškega doživetja in rabe umetniških jezikov kot orodja spodbujanja celovitega otrokovega razvoja

- pristop Reggio Emilia s konceptom pedagogike poslušanja daje odgovore na večino elementov, ki jih zahtevamo od celovite vzgojne paradigme, in ga lahko opredelimo kot enega najbolj zanimivih celovitih vzgojnih pristopov na področju predšolske vzgoje
- osrednji ideji, ki realizirata novo podobo otroka v predšolskem obdobju in vzgojo na načelih odnosne etike (Moss), sta:
 - ideja vzgojiteljice, ki mora prisluhniti otrokovim implicitnim teorijam in z aktivnim poslušanjem spodbuditi deljenje idej
 - vzgoja preko umetniških ekspresivnih jezikov, ki lahko nadomestijo otrokovo šibko matematično-logično in verbalno inteligenco v najzgodnejšem razvojnem obdobju

Ravni pedagogike poslušanja:

- Pozitivna potrditev (pripoznanje) drugega je bistvo enakovrednega dialoga, še posebej med osebama z različno stopnjo družbene moči (otrok in odrasli), ter najprimernejše orodje za preseganje otrokovega egocentričnega doživljanja sveta.

Ontološka dimenzija pedagogike poslušanja:

- Želja po iskanju smisla življenja in sebstva se rodi skupaj z otrokom. Iskanje pomena/smisla je konstitutivna lastnost človeka od zgodnjega otroštva naprej;
- ...lastnost, ki mora zadovoljiti naše intelektualne, afektivne in estetske potrebe, pa tudi potrebo po komunikaciji z drugimi osebami (brez katere bi se znašli v stanju pomanjkanja ontološke varnosti, če si sposodimo koncept A. Giddensa).
- Ontološka vrednost poslušanja pa izvira še iz dejstva, da lahko naše sebstvo opredelimo samo preko odnosov z drugimi osebami (s tem, ko iščemo različnost in podobnost z nami bližnjimi osebami).

Etična dimenzija pedagogike poslušanja:

- Poslušanje je izražanje dobrodošlice in odprtosti za različnost, pripoznanje pomena pogleda druge osebe in interpretacije.
- Poslušanje od nas zahteva globoko zavedanje in hkrati suspenz lastnih stališč in predvsem predsodkov; zahteva pripravljenost na spremembo.
- Od nas zahteva, da imamo jasno pred očmi pomen/vrednost nevednosti in da smo sposobni preseči občutek praznine in negotovosti, ki ju izkusimo, ko so pod vprašaj postavljene naše gotovosti.
- Naše teorije morajo poslušati drugi. To omogoči transformacijo sveta, ki je notranji in oseben v skupni svet: moje znanje in identiteta sta ustvarjena tudi s posredovanjem drugega.

Politična dimenzija pedagogike poslušanja:

- Poslušanje posameznika dvigne iz anonimnosti in nas legitimira, nas naredi vidne, obogati tako tiste, ki poslušajo, kakor tiste, ki sporočajo (in otroci ne prenesejo anonimnosti).
- Razmišljati o otroku kot bitju, ki ima in uveljavlja svoje pravice, ne pomeni le prepoznanje pravic, ki jih otroku dodeljuje družba, ampak tudi kreiranje konteksta 'poslušanja' v polnem pomenu besede. Ta vrsta teorije od nas zahteva, da spoštujemo subjektiviteto učenca.

Epistemološka dimenzija pedagogike poslušanja:

- Poslušanje je metafora za odprtost in občutljivost za poslušanje drugega in biti slišan – ne le poslušanje z našimi ušesi, ampak z vsemi čutili (z vidom, otipom, vonjem, okusom, orientacijo).
- Poslušanje vključuje interpretacijo, pripisovanje pomena sporočila in vrednosti tistim, ki nam to sporočilo posredujejo.
- Poslušanje ne ustvarja odgovorov, ampak vprašanja in pripravljenost za presenečenja in spremembe v doživljanju in dojemanju situacije.
- Kakor za odrasle tudi za otroke razumeti pomeni biti zmožen razviti interpretativno teorijo, naracijo, ki daje pomen dogodkom in objektom v svetu. Naše teorije so začasne... in jih lahko nenehno spreminjamo, če jih seveda delimo z drugimi osebami in smo odprti za nove izkušnje, ki lahko ovržejo predhodne razlage.

Pedagoška dimenzija pedagogike poslušanja:

- 'Kontekst poslušanja' je pomemben, ker se posameznik uči poslušanja in pripovedovanja, ker se posamezniki počutijo upravičene, da predstavijo svoje teorije in ponudijo svoje interpretacije posameznega vprašanja.
- Zelo pomembna je tudi vloga in pomen vrstnikov in dela v majhnih skupinah, iz katerih lahko izidejo razlike in te razlike obratno ustvarijo izjemen pomen dejanjem pogajanja in izmenjave, ter nudijo priložnosti za kognitivni konflikt, posnemanje in velikodušnost.
- To se zgodi zato, ker se vednost razvija v kontekstu različnosti mnogo bolje kot v kontekstu homogenosti, in zato, ker se v situacijah konfliktnih interpretacij pojavi potreba po zagovarjanju lastnih stališč, ta pa postane katalizator temeljnega procesa metakognicije...

Pedagogika poslušanja in umetnost v R. E.

»Pri poslušanju bi morali prepoznati mnoge jezike, simbole in kode, ki jih uporabljamo ljudje, da se lahko izrazimo in komuniciramo med sabo .« (C. Rinaldi, Nekaj pomenov poslušanja. V: *Young Children in Europe, 2001/1*)

»V vzgoji in izobraževanju je poslušanje zahtevna, a nujna praksa, ki se je moramo naučiti. Estetska napetost s svojo empatijo, iskanjem odnosov in 'povezovanjem struktur', skupaj z milostjo, humorjem, provokacijami in nedeterminizmom, podpira procese poslušanja.« (Vecchi 2010)

- Če medčloveški odnosi obstajajo v in preko skupnih dejavnosti, je ravno umetnost tista oblika skupne dejavnosti, ki vzpostavlja komunikacijo med umetnikom, občinstvom in umetniškim objektom kot »materializirano obliko vednosti«, »zamrznjeno potencialno komunikacijo« oziroma »ključnim elementom kulture«.
- V obdobju, ko otrokova verbalna in matematično-logična inteligenca še nista tako močni, umetnost omogoči, da otrok poznanji svojo tiho vednost in preko poslušanja (samega sebe in drugega, ki opazuje njegovo umetniško ustvarjanje in argumentacijo) aktivno razvija lastno teorijo uma.

- V Reggio Emilii uvedejo likovno ustvarjanje kot orodje za konstruiranje mišljenja in čustvovanja v kontekstu celovitega poučevanja in učenja; likovni ateljeje namreč otrokom zagotavlja prostor učenja simbolnih jezikov, odraslim pa razumevanje procesov otrokovega učenja.
- Likovni izdelki tvorijo jedro dokumentacije, ta pa služi za poglobljanje razumevanja otroka ter za seznanjanje staršev in širše javnosti z vsebinami Reggio Emilie.

Umetniške prakse tvorijo izhodišče realizacije ideje o stotih otrokovih jezikih!

Ključne ideje o umetnosti v R. E.

- Tisto, kar v Reggio Emilii posebej cenijo pri umetniških jeziki, je oseben, angažiran in občutljiv odnos do opisovane stvarnosti, tako različen od objektivnega, hladnega opisovanja in pojasnjevanja, ki se mnogokrat pojavi v osrčju šolske vednosti.
- Umetniška imaginacija ima za dojemanje stvarnosti še eno pomembno značilnost, da namreč spodbuja k povezovanju stvari, ki jih v skladu z znanstvenim analitičnim mišljenjem praviloma opisujemo in razlagamo ločeno.
- Če obe kvaliteti estetskega doživljanja sveta povežemo v celoto, dobimo naslednjo formulo, ki opiše pomen umetnosti za celotne procese učenja:
»... če estetika spodbuja občutljivost in zmožnost povezovanja stvari, ki so sicer med sabo močno oddaljene, in če učenje poteka preko novih povezav med ločenimi elementi, je estetika lahko pojmovana kot pomemben spodbujevalec učenja.« (Vechii 2010)

Povezava estetika – etika

- »V našem razumevanju je estetika spodbujevalec odnosov, povezav, občutljivosti, svobode in ekspresivnosti, in njena bližina z etiko se kaže kot naravna. V pedagoških pojmihi bi zato govorila o potrebi po nerazdružljivi zvezi; najbolj gotovi zvezi, ki nas oddaljuje od vseh oblik nasilja in podrejanja, s tem da estetsko občutljivost naredi za eno najmočnejših zaščit pred fizičnim in kulturnim nasiljem.« (Vecchi 2010, str. 14)

Povezava estetika – epistemologija

- Enako velja za povezavo med estetiko in epistemologijo, zato moramo estetsko doživljanje iz muzejev ponovno vrniti v vsakodnevne procese, kar nam omogoči občutiti, kako stvari plešejo ena z drugo. Brez te povezave je naše razumevanje sveta bolj plitko. »Menim, da je bila izguba estetske enotnosti, enostavno povedano, epistemološka napaka.« (G. Bateson). (Vecchi 2010, str. 15)

Bližina Aristotelove teorije umetnosti in Reggio Emilie

- Misel o umetniški *mimesis*, ki bolj kot pozitivistični jezik znanosti omogoča dostop do življenjske modrosti (*phronesis*), razpira novo zahtevo, da namreč kot pedagogi začnemo temeljito preučevati značilnosti jezikov umetnosti in jih na ustrezen način vključevati v svoje modele poučevanja. Kot ugotavlja tudi V. Vecchi, je poznavanje jezikov umetnosti poleg značilnosti materialov, ki jih uporabljamo v upodabljalnih (*mimetičnih*) dejavnostih in poznavanja temeljnih strategij otrokovega mišljenja, temelj predšolske vzgoje, ki poteka preko umetniških praks.
- Najpomembnejša podobnost med Reggio Emilio in Aristotelovim proučevanjem umetnosti je zagotovo *afirmacija lepote in uživanja v lepem kot ene temeljnih antropoloških značilnosti humanega odnosa do stvarnosti*. Pri V. Vecchi ne bomo našli tudi v našem prostoru tipičnih utilitarističnih argumentov za pomen umetnosti v vzgoji, ampak je v ospredju ideja lepote kot vitalnega semena civilizacije!

Celovit induktivni vzgojni pristop

Od ideje induktivne discipline...

- Induktivni pristop k discipliniranju otrok je v poznih šestdesetih letih dvajsetega stoletja prvi opisal Martin Hoffman, ko je proučeval strategije discipliniranja otrok v družini. Glede na njegovo proučevanje razvoja empatičnih zmožnosti kot primarnega izvora otrokove prosocialnosti je ta model discipliniranja označil kot primernejši od takrat v teoriji najbolj sprejetega avtoritativno-asertivnega stila.

Osnovna struktura induktivne disciplinske prakse:

- z induktivnim pristopom izražamo jasno nestrinjanje z otrokovim ravnanjem ter implicitno ali eksplicitno izpostavimo moralno obsodbo dejanja (to dimenzijo praviloma vsebujeta tudi druga dva disciplinska pristopa);
- pozornost usmerimo na distres osebe, ki jo je otrok prizadel, in ga naredimo vidnega za storilca problematičnega dejanja, s tem pa aktiviramo mehanizme, ki vzbudijo empatični odziv/distres;
- indukcija izpostavi vlogo otrokovega dejanja pri povzročitvi čustvenega distresa žrtve, kar omogoči nastanek občutenja empatične krivde;
- temu pa lahko dodamo še četrto dimenzijo: spodbujamo takšno razrešitev konflikta, da povzročitelj konflikta popravi storjeno napako.

- Ker tak odnos spodbudi emocionalni distress storilca problematičnega dejanja in posledično vznik prosocialnih emocij in moralnega presojanja, otroka vodi k možnosti zaznave priložnosti, s čim popraviti nastalo krivico (koncept restorativne pravičnosti).
- *Dodatno opozorilo:* vloga vzgojiteljice ni v tem, da predlaga način, kako naj povzročitelj konflikta popravi napako – počakati mora na odziv otroka!
- Epistemološko samo-omejevanje vzgojiteljice naredi prostor za otrokovo aktivno miselno, emocionalno in akcijsko usmerjeno dejavnost

- Na prvi pogled majhna razlika v disciplinskem posredovanju ima velike posledice za oblikovanje dinamike odnosa med odraslo osebo in otrokom, ki jo tradicionalna pedagogika opredeljuje s pojmom avtoritete:

Etnografski zapis: igra z lego kockami

Matic in Matija se igrata z lego kockami. Matija sestavlja ladjo, Matic letalo. Matiji pri delu zmanjka kock, zato Maticu razdre letalo. Nastane prepir in jok in Matic poišče pomoč pri meni.

- Reakcija vzgojiteljice 1: Matija, saj veš, da pri nas velja pravilo, da drugemu ne jemljemo igrače, s katerimi se igra.
- Reakcija vzgojiteljice 2: Matija, s svojim obnašanjem si me zelo razžalostil.
- Reakcija vzgojiteljice 3: Matija, poglej, kako si prizadel Matica.

- V avtoritativno-asertivnem pristopu vzgojiteljica v konfliktni situaciji iz položaja razsodnika ovrednoti otrokovo dejanje kot nedopustno s sklicevanjem na legitimno določena pravila
- V permissivnem pristopu vzgojiteljica uporabi čustveno vez z otrokom s tem, da se sklicuje na svoja pričakovanja in razočaranje z otrokovim ravnanjem ter s tem v otroku vzbudi občutek »Ojdipske krivde«.
- Ko pa vzgojiteljica v induktivnem pristopu pokaže na obličje žrtve (osebe, ki ji je otrok s svojim dejanjem povzročil bolečino), doživetje žrtve dobi status kriterija spoštljivega in pravičnega odnosa. S tem vzgojiteljica epistemološko otroka spodbudi, da vzpostavi povezavo med svojim dejanjem in prizadetostjo žrtve ter tako sam ugotovi, zakaj to dejanje ni bilo primerno.

...k zasnovi celovitega induktivnega vzgojnega pristopa

- Da bi lahko govorili o celoviti paradigmi induktivnega vzgojnega pristopa, potrebujemo poleg jasne opredelitve vloge odraslega v vzgojni situaciji še vrsto drugih teoretskih elementov, kot so odgovori na vprašanja:
 - kaj je bistvo moralne odgovornosti (cilj vzgoje)?
 - kje ležijo zasnove etične senzibilnosti in motivacije za ravnanje (antropološki temelji prosocialnosti in moralnosti, na katerih je mogoče graditi moralni razvoj)?
 - v kakšnem okolju najučinkoviteje razvijamo prosocialno in moralno usmeritev otroka in kakšne metodične prvine pri tem uporabljamo?
 - celovita paradigma induktivnega vzgojnega pristopa poleg poseganja v konfliktnih situacijah vključuje še širšo paleto drugačnih vzgojnih dejavnosti

Cilj induktivne vzgoje:

Najkorenitejši premik v pojmovanju temeljne moralne odgovornosti je v obdobju postmoderne vzpostavil Levinas s svojo provokativno trditvijo, da morala izvorno ne pomeni odnos subjekta do ravnanja v skladu z družbenimi pravili in etičnimi načeli, ampak spoštljiv odnos do obličja sočloveka, do okolja in do graditve smiselnega bivanja. To preprosto pomeni, da smo kot etično odgovorna bitja dolžni svoje namere ravnanja usmerjati glede na posledice, ki jih imajo na sočloveku ali okolju, ne pa glede na skladnost dejanja ali motiva zanj z družbeno normo ali etičnim imperativom.

Antropološki temelji prosocialnosti in moralnosti:

Da bi se takšna moralna drža lahko realizirala, morajo v človeku obstajati osebne dimenzije, ki omogočajo prepoznavanje emocionalnih odzivov sočloveka in zbujanje nelagodja, kadar zaznamo, da smo z lastnim dejanjem sočloveku prizadeli bolečino. Vrsta teoretikov je v zadnjem obdobju prepoznala antropološke zasnove sočutja, prizadetosti in empatične krivde, ki jim etika priznava neposredno pro-socialno dimenzijo, ta pa se razvije pred socialnokognitivnimi zmožnostmi, ki omogočajo ustrezno etično presojanje.

Vzgojno okolje:

Odgovor na vprašanje o okolju, v katerem najučinkoviteje razvijamo prosocialno in moralno usmeritev otroka, vsebuje za nas dve pomembni ugotovitvi:

- Primarne prosocialne vrline razvije otrok v odnosu do zanj pomembnih odraslih oseb in vrstnikov, in sicer v avtentičnih odnosih ljubezni in prijateljstva, za katere pa se v spodbudnem okolja (prisotnost emocionalno pozitivno vpletenih odraslih, spodbujanje vstopanja v socialne stike z vrstniki) pojavijo otrokove kompetence že v najzgodnejšem otroštvu.
- Za graditev inkluzivnih okolij je ključna vzgojiteljica, ki mora v otroku videti zmožnosti za aktivno participacijo v vzgojnem procesu, saj se v napačnem pripoznanju otroka kot sebičnega in miselno ter socialno nezmožnega bitja odraža paternalizem odraslega na eni strani in pasivna vloga otroka na drugi strani.

Širša paleta induktivnih vzgojnih dejavnosti:

- poseben pristop discipliniranja
- spodbujanje odnosov, ki temeljijo na spoštljivosti do obličja drugega (metodika treh nivojev razvoja etične odgovornosti)
- spodbujanje prosocialnih aktivnosti (medsebojna pomoč),
- spodbujanje skupinskega sodelovanja
- zmanjševanje strahu pred drugačnostjo
- odpravljanje stereotipnih vnaprejšnjih sodb/predsodkov
- mediacijsko reševanje konfliktov
- med posebej učinkovitimi področji dejavnosti velja omeniti *vzgojo preko umetniškega doživljanja*

Osnovna struktura induktivnega modela spodbujanja prosocialnega in moralnega razvoja:

- če etična zavest zahteva uporabo kompleksnih kognitivnih zmožnosti moralnega subjekta, je otrok že v zgodnjih obdobjih razvoja zmožen vstopiti v odnose prijateljstva in ljubezni, preko katerih razvije *odnosno odgovora-zmožnost* in *normativno naravnost* k pro-socialnim dejavnostim na najbolj avtentičen način;
- ker lahko z osebno vpletenim odnosom ranimo sočloveka (saj pro-socialne emocije niso popolna varovalka pred pretirano čustveno razvnetostjo, empatično pristranskostjo, paternalizmom in usmiljenjem), drugi korak predstavlja razvoj *občutka spoštovanja* do konkretne osebe (in njenega obličja) ter do dejavnosti, oziroma kot to poimenuje Gardner, razvoj *spoštljivega uma*;
- zadnji korak moralne vzgoje predstavlja zavedanje etičnih načel in humanističnih zahtev, ki zadevajo človekove pravice in ekološke vrednote ter učenje, kako jih uporabiti kot osnovo demokratičnega dogovarjanja in reševanja medosebnih konfliktov.

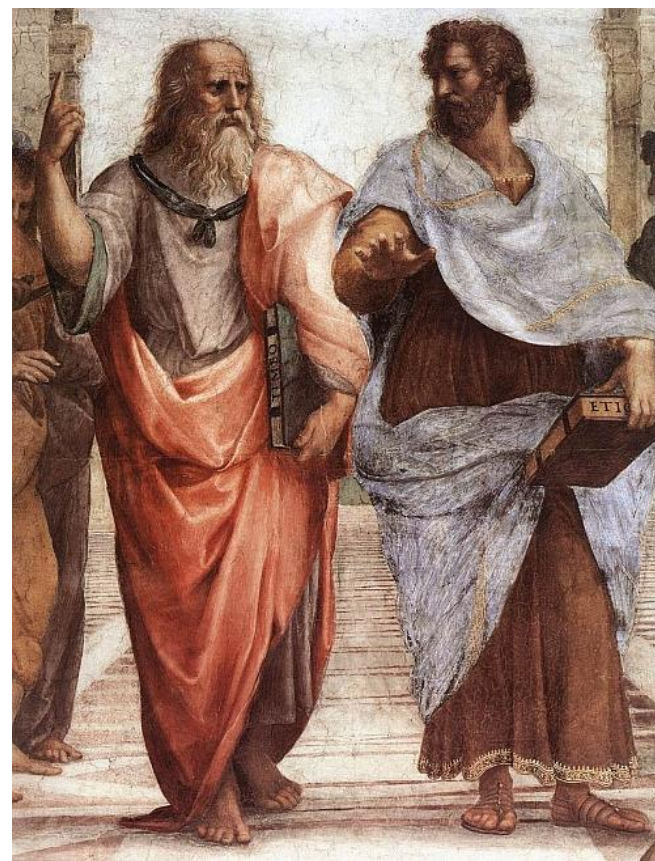
Aktivna vloga vzgojiteljice v posameznih fazah celovitega induktivnega vzgojnega pristopa

- razvoj *odnosne odgovora-zmožnosti* in *normativne naravnosti* od vzgojiteljice zahteva ponudbo dejavnosti, ki spodbujajo različne smeri otrokove komunikacije z odraslimi osebami in vrstniki ter spodbujanje vzpostavljanja tesnejših osebnih odnosov navezanosti
- razvoj *občutka spoštovanja* do razpoloženja sočloveka je povezan z eksperimentiranjem otroka, ki na različne načine preizkuša, kako se bomo odrasli in vrstniki odzvali na njegove spodbude. V primeru konfliktov induktivna argumentacija vzgojiteljice pomeni, da se otrok ne more izogniti neprijetnemu občutenju emocionalnega distresa njemu bližnje osebe (spodbujanje empatične krivde), ki ga je povzročil s svojim dejanjem, v primeru prosocialnih dejanj pa otroku pomagamo, da zazna pozitivne učinke svojih dejanj na razpoloženju oseb (spodbujanje sočutja)
- šele v tretjem koraku v vzgoji uporabimo *generalizacije v obliki razumevanja pomena določenih vrednot in etičnih načel*, ter uvid v dejstvo, da je v instituciji skupno življenje najlažje regulirati z vnaprej dogovorjenimi pravili. Premik od induktivne izkušnje sočutja do deduktivne izkušnje pomena pravila se zgodi že v predšolskem obdobju.

Podpora razvoju prosocialnosti in moralnosti preko umetniškega doživetja

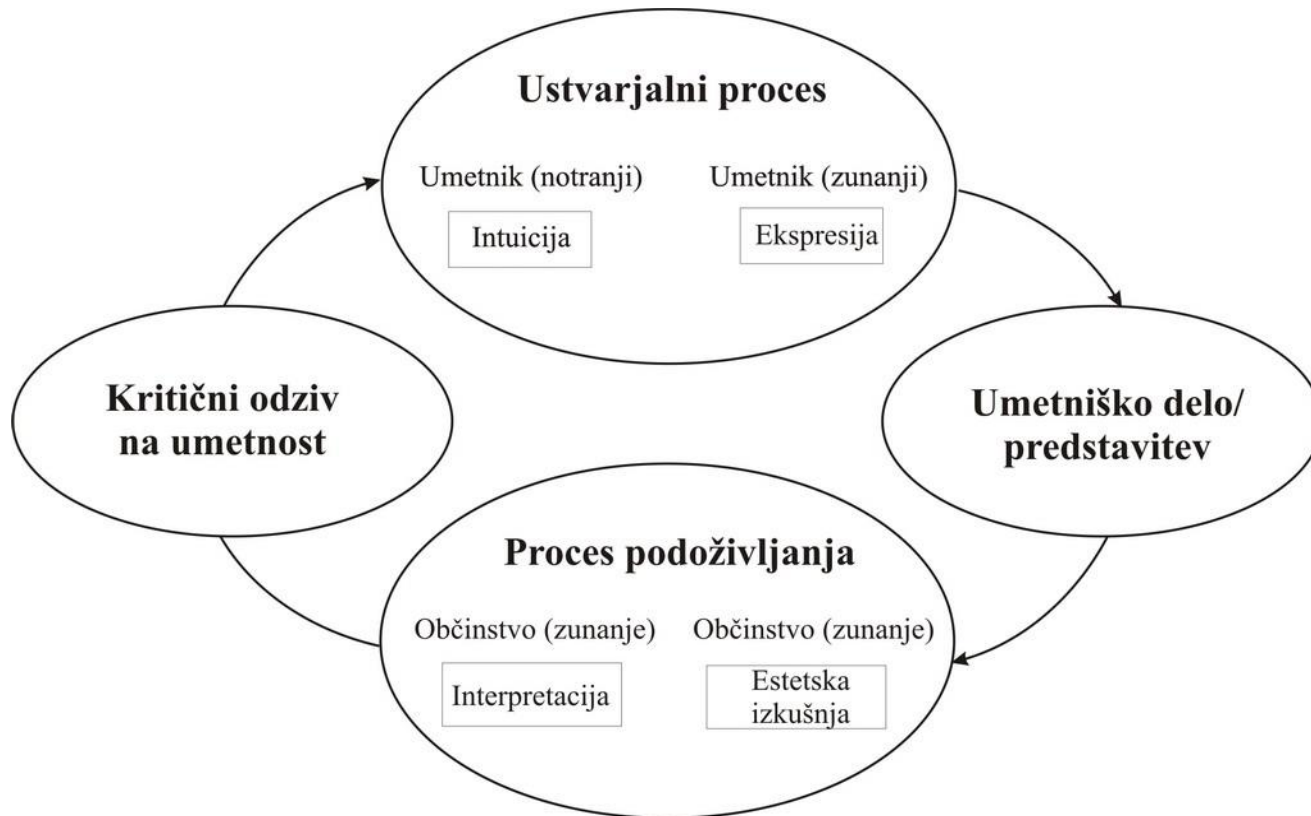

Rafael
Atenska šola (detajl)
(Vatikan, 1510-1511)

Nekaj splošnih resnic o umetnosti v vzgoji

Soočenje z umetnino neposredno ne napoveduje odziva gledalca / poslušalca / bralca, saj gre za subjektivno doživetje, predelavo in interpretacijo sporočila umetnine

Intuitivna zaznava
upodobljenega
eksistencialnega
problema

Subjektivna
interpretacija
sporočila umetnine

Kakšno vlogo je imela umetnost v klasičnih konceptih splošne izobrazbe?

- Umetnost ni bila pomembna zaradi ideje, ki jo sporoča
 - Ker je način, kako bo idejo razumel shemo odjemalec umetnine, vedno nepredvidljiv
 - Ker se pedagoško razlaganje ideje hitro prevesi v moralko
- Temveč zaradi avtentičnega upodabljanja življenja (in zapletenih eksistencialnih vprašanj), iz katerega lahko zasijeta lepota in resnica (Aristotel), ti vrednoti pa omogoča osebno rast - *katharsis*

Kako si danes razlagamo pomen dela z umetnostjo v pedagoškem procesu?

- Umetnina angažira celoten spekter človekovih senzornih, intelektualnih, emocionalnih in motivacijskih plasti osebnosti
- Kot taka omogoča oseben, angažiran, izkustven stik z upodobljeno vsebino in s tem krepitev številnih, za prosocialnost in moralo pomembnih osebnostnih lastnosti in dimenzij

Ključni Aristotelovi koncepti, ki utemeljujejo pedagoški pomen umetnosti

- Ustvarjanje in doživljanje lepega kot ena od konstitutivnih vrlin
- Mimetično upodabljanje kot ustvarjalna praksa razkrivanja globlje resnice pojava ter uporaba metafore kot nova možnost izražanja in sporočanja
- Pomen zgodbe/naracije za razvoj moralnosti
- Pomen umetniške imaginacije
- Katarza

Ustvarjanje in doživljanje lepega sta naravna načina človekovega uživanja in vir človeške sreče

- Uživamo sicer lahko v zunanjih dobrinah, a »užitek po naravi« je prvenstveno vezan na lepe in dobre dejavnosti. V to vrsto spadajo poleg uživanja v lepem »dejanja, ki so v skladu z vrlino in so zato za tiste, ki jih opravljajo, že sama po sebi užitek«. Še več, »takšna dejanja so tudi dobra in lepa«.

Lepota umetniške instalacije in impresionistična upodobitev

Upodabljanje kot ustvarjanje

Na stvariteljsko naravo umetniškega posnemanja je v doktorski disertaciji *Vzgoja preko igre in umetnosti* opozoril Rakić leta 1911:

- človeške dejavnosti je razdelil na tiste, ki težijo k ponavljanju in tiste, ki težijo k spremembam kot dvema modusoma človekovega prilagajanja na življenjsko okolje
- paradoks vzgoje pa je po Rakićevem mnenju v tem, da v mnogo večji meri kot na dejavnostih sprememb temelji na ponavljanju oziroma osvajanju znanja, spretnosti, veščin in navad, ki jih odrasli prenašamo na prihajajoče generacije
- zato je spodbujanje otrokove igre in umetniških dejavnosti ena od ključnih dimenzij vzgoje, ki omogoča otrokovo urjenje sposobnosti za spremembe

- V Aristotelovem konceptu estetske *mimesis* moramo izpostaviti njen stvariteljski in ne zgolj mehanični značaj. Kot zapiše Aristotel v *Poetiki*, umetniška podoba presega stvarno predlogo, saj poleg opisa stvari takšnih, kakršne so ali so bile, vsebuje tudi opise stvari »takšnih, kot se dozdevajo oziroma kot pripovedujejo, da so, ali takšnih, kot bi morale biti«.
- *Mimesis* torej ni mehanično posnemanje, ampak aktivno ustvarjanje, vživljanje v stvar in prikaz nekega dogodka, osebe, predmeta, kakor se kaže ustvarjalcu glede na logično delovanje dejavnikov iz konteksta dogodka, ki so vplivali na opisano zgodbo. Ko pa v opisu dogodka prepoznamo vzroke in posledice zgodbe, smo se dokopali do njene resnice.
- Uporaba *metafore* kot eno temeljnih izraznih sredstev mimetičnega upodabljanja je zelo pomembna, saj je metafora povezana z raziskovalnim odnosom do realnosti, s participacijo, ki našim mislim dovoljuje, da se odprejo in zlomijo rigidne meje, ki so običajno postavljene (Vecchi 2010).

[illegible]

Imaginativna pripoved - zgodba

- Imaginacija je ena najbolj zapletenih človeških kapacitet, ki presega zgolj domišljjsko snovanje nikoli obstoječih situacij, ampak
 - omogoča, da imamo občutek o samih sebi kot bitjih preteklosti in prihodnosti, kot bitjih zgodovinske kontinuitete, brez česar ni mogoče oblikovati občutenje sebstva oziroma identitete
 - omogoča, da lahko interpretiramo lastne izkušnje in iz občutij ustvarjamo ideje
 - omogoča, da ideje predstavimo na tako prepričljiv način, da jih poslušalec/gledalec začuti oziroma vidi, kar je kvaliteta genialnih pesnikov in govorcev (Warnock (1994). *Imagination and Time*)

- Ko nas nekdo vpraša, *kdo* smo, mu povemo svojo zgodbo. To pomeni, da premislimo svoj sedanji položaj v luči preteklih spominov in ciljev za prihodnost.
- Umetnost pripovedovanja zgodbe je tisto, kar nam podarja svet, ki si ga delimo. (Kearney (2002). *On Stories*)
- Pripovedovanje zgodbe je igra, postavljena v narativno obliko... Otrokove zgodbe so literature, otrokova igra je njegovo življenje.
- Kaj privede otroke do tega, da postanejo pozorni na ideje, zahteve in ugovore sošolcev? Potreba imeti prijatelja in biti del dramske strukture. Otroci se namreč vedno vidijo znotraj zgodbe. In prijatelj postaneš, ko prevzameš vlogo v igri bližnje osebe. Prav tako si najbolj pripravljen poslušati tiste, s katerimi preigravaš vrsto dogodkov...
- Otrok je zares sprejet v skupino, ko ga otroci vključijo v svoje zgodbe in dramatizacije. (Paley (1990). *The Boy Who Would be a Helicopter*)

PRIMER: Varuhi igrišča

Sočutna imaginacija in katarza

- *Umetniška imaginacija* je sredstvo, s katerim dosežemo svet drugega na način, da se vživimo v »kot da« svetove, ki so jih ustvarili pisatelji, slikarji, kiparji, filmski režiserji, koreografi in skladatelji.
- Imaginacija torej odjemalcu umetnine omogoča prodiranje v duševnost junaka in okoliščin zgodbe, ki junaka osvobaja stereotipnega zaznavanja in omogoči empatijo in sočutje.
- Sočutje vključuje občutek lastne ranljivosti, ki mi sporoča, da lahko v prihodnosti doživim podobno usodo kot (literarni) junak, zaradi česar se sproži moja pripravljenost do velikodušne podpore oziroma pomoči: »To bi lahko bil jaz in tako bi želel biti obravnavan tudi sam.«
- Izrazita vrednost sočutne imaginacije za današnji čas je povezana z empatičnim prepoznavanjem družbenih položajev drugačnih, odrinjenih, nevidnih oseb v globalnem svetu razlik.

»Sočutje se nam zbudi, če vidimo, da zabrede v nesrečo nekdo, ki tega ne zasluži; in groza nas navda, če vidimo, da je nesrečen nekdo, ki nam je podoben.« (Aristotel, *Poetika*)

- Bistvo estetske katarze je v očiščenju človekovih duševnih občutkov, ki jih sproži vživetje v zgodbo, tako da se zavemo določenih delov naše duševnosti, ki nam ob vsakodnevnih dejavnostih ostajajo skrite.
- Soočenje z vprašanjem, kako bi sam doživel situacijo, ki jo upodablja tragedija, ali kako bi sam ravnal, če bi se znašel v podobni situaciji kot tragični junak, nam namreč razkrije, kot bi rekel Jung, senčne plasti naše duše, drugost izza ego predstav o sebi in s tem globljo resnico lastnega bivanja.

Krik – primer katarze pri najmlajših (dokaz, da so že najmlajši otroci sposobni komunicirati z vrhunsko umetnostjo)

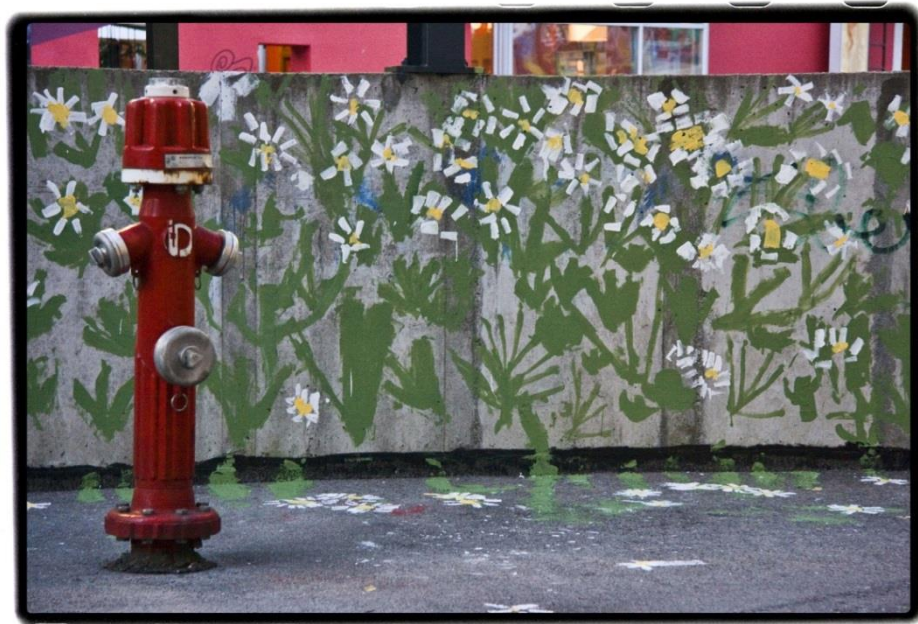

Virtualni vrtovi – ontološki angažma otrok v širšem družbenem prostoru

- otroci so se seznanili z različnimi praksami urbanih umetnikov in z možnostmi, kako svoja angažirana stališča predstaviti v javnem družbenem prostoru
- otroci so sami izbirali tematiko upodobitev
- umetniški vodja projekta, grafitar Miha Artnak, pa jih je seznanil z različnimi grafitarskimi tehnikami
- ter s prepoznavanjem razlike med družbeno kritičnim ter umetniškim grafitarstvom in vandalizmom

- ko so otroci prve grafite ustvarili na dvorišču Vrtca, je skupina, nezadovoljna s končnim izdelkom, predlagala, da izražanje svoje vizije usklajenosti urbanega in naravnega okolja predstavi s »pravim grafitom« v mestu na način, da sredi urbanega okolja naslikajo domišljajske vrtove
- vodje projekta so jim realizacijo te ideje omogočili na obrobju Mesta Metelkova
- ker je eden od njih segal na fasado hiše v okolici (ki je bila že prej porisanana z grafiti brez umetniške in sporočilne vrednosti), so oblasti ob anonimni prijavi slikanja otrok naročile odstranitev tega grafita:

Urbana umetnost – primer družbenega angažmaja otrok ali vandalizma?

- Grafite otrok iz vrtca Vodmat je omogočilo
 - dejstvo, da so bili otroci pripoznani kot zmožna bitja, njihove ideje pa kot inteligentne in vredne pozornosti,
 - upoštevan je bil njihov ontološki angažma (javnosti sporočiti, v kakšnem okolju želijo živeti),
 - odrasli so se, izhajajoč iz interesov in želja otrok, potrudili otrokom ponuditi nova znanja, veščine in možnost učenja iz neposredno družbeno angažirane dejavnosti

Takšno obliko učenja lahko po kriterijih Harta in S. Rutar uvrstimo med projekte z najvišjo stopnjo participacije otrok.

Vloga vzgojiteljice v modelu vzgoje preko umetnosti:

- spodbujanje vstopa otroka v umetniško doživetje, pa naj gre za podoživljanje umetnine (Krik) ali lastno umetniško ekspresijo (Grlica)
- zavedanje, da je umetniški jezik eden od otrokovih stotih jezikov, s katerim pozunanji »tiho misel« in občutke v sebi, jo naredi vidno in dostopno tako lastni refleksiji kot izmenjavi idej z okolico
- takšna drža predpostavlja zavedanje notranje racionalnosti umetniških jezikov